

Dziki, Sylwester

40 lat pracy Jerzego Jarowieckiego na niwie prasoznawczej : z okazji sześćdziesięciopięciolecia urodzin

Rocznik Historii Prasy Polskiej 2/1(3), 177-189

1999

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Sylwester
DZIŃKI

**40 lat pracy
Jerzego Jarowieckiego
na niwie prasoznawczej
(z okazji sześćdziesięcioletnia
urodzin)**

**(Forty Years of Jerzy Jarowiecki's Work
in the Field of Journalistic Studies
[on His 65th Birthday])**

Prof. zw. dr hab. Jerzy Jarowiecki urodził się 27 maja 1930 r. w rodzinie robotniczej na kresach — w Borysławiu. I tu we wrześniu 1937 r. rozpoczął naukę w szkole podstawowej. Kłopoty rodzinne wywołane wydarzeniami wojennymi (aresztowanie bliskiej rodziny) spowodowały, iż wiosną 1941 r. znalazł się pod opieką krewnych we Lwowie; w latach 1942–1945 ukończył szkołę powszechną, uczęszczając równocześnie na tajne komplety. Po repatriacji ze Lwowa w latach 1945–1947 uczęszczał do bytomskiego I Państwowego Gimnazjum i Liceum Męskiego im. J. Smolenia; warunki materialne zmusiły go do przeniesienia się do Wałbrzycha — i tu w 1950 r. w I Państwowym Gimnazjum oraz Liceum im. B. Limanowskiego uzyskał maturę, a następnie pracował jako nauczyciel.

Po odbyciu służby wojskowej (1951–1953) w 1953 r. rozpoczął studia polonistyczne w krakowskiej WSP, zakończone uzyskaniem magisterium (1957 r.) Jeszcze w trakcie studiów podjął pracę młodszego asystenta w Katedrze Historii Literatury Polskiej (kierowanej przez prof. Jana Nowakowskiego). W 1964 r., po przedstawieniu rozprawy *Źródła i klasyfikacja historycznych powieści Józefa Ignacego Kraszewskiego z czasów stanisławowskich*, pisanej pod kierunkiem prof. Wincentego Danki, uzyskał tytuł doktora nauk humanistycznych. Doktorat ułatwił mu zdobywanie kolejnych awansów;

w czerwcu 1964 r. powołany został w skład Komitetu Redakcyjnego Roczników Naukowo-Dydaktycznych (do 1969 r. — sekretarz). W latach 1967–1968 kierował Wydawnictwem Naukowym WSP. Od 1 stycznia 1971 r. został docentem w Zakładzie Literatury Polskiej. W roku 1978 uzyskał stopień doktora habilitowanego na podstawie rozprawy *Konspiracyjna prasa w Krakowie w latach okupacji hitlerowskiej 1939–45. Prasa polityczna i społeczno-polityczna*. W krakowskiej WSP pełnił różne funkcje: od 1 stycznia 1972 objął kierownictwo Ośrodka Metodycznego Studiów dla Pracujących WSP; od 1 października 1976 został dyrektorem Centralnego Ośrodka Metodycznego Kształcenia i Doksztalcania Nauczycieli przy WSP w Krakowie. Od 1 października 1978 r. objął kierownictwo Samodzielnego Zakładu Bibliotekoznawstwa (kierując równocześnie istniejącą w jego obrębie Pracownią Czasopiśmiennictwa Polskiego i Zagadnień Wydawniczych). W ciągu niespełna kilku lat przekształcił najpierw Zakład a później Katedrę w znaczący w kraju ośrodek dydaktyczno-badawczy, zatrudniający dziś 30 nauczycieli akademickich. Tytuł profesora nadzwyczajnego nauk humanistycznych uzyskał w lutym 1985 r., profesorem zwyczajnym został w 1997 r. Przez wiele lat był członkiem Senatu WSP, kierując wieloma komisjami. W latach 1987–1990 prof. J. Jarowiecki pełnił funkcję prorektora uczelni. Był współorganizatorem i dyrektorem Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu Szczecińskiego (1985–1990). Zajęcia dydaktyczne prowadził na Uniwersytecie Jagiellońskim, Uniwersytecie Warszawskim, Uniwersytecie Śląskim, a także w WSP w Kielcach i Rzeszowie; współpracuje z wieloma instytucjami naukowymi; bierze czynny udział w pracach wielu komisji PAN, Oddziału w Krakowie, w tym przewodniczy od 1993 Komisji Prasoznawczej.

Za swą działalność zawodową prof. J. Jarowiecki często wyróżniany był nagrodami rektorskimi, ministerialnymi, a także odznaczeniami państwowymi i regionalnymi.

Wymieniłem tylko istotniejsze kierunki Jego działalności organizacyjno-dydaktycznej, nie wspominając o częstym uczestnictwie w komisjach przewodów doktorskich, habilitacyjnych, w sprawie nadania tytułu naukowego profesora. Był promotorem 18 rozpraw doktorskich, w Katedrze, którą kieruje, habilitowały się cztery osoby, dwie otrzymały tytuły profesorów.

Jest to więc dorobek godny podziwu i uznania. Ale to ledwie jedna strona zapisu w annałach Jubilata. Dalsze strony wypełniają

dokonania naukowo-badawcze, które najpełniej i najlepiej charakteryzują osobowość uczonego.

Dorobek 45 lat pracy naukowo-badawczej prof. dr. hab. J. Jarowieckiego jest imponujący ilościowo i zróżnicowany tematycznie. Bibliografia Jego publikacji z lat 1956–1996 liczy ponad 300 pozycji¹. Analizując bibliografię dokonań naukowych Profesora, nietrudno wyróżnić w niej 4 grupy problemowe:

- a) zagadnienia historyczno-literackie,
- b) pedagogiczno-metodyczne,
- c) bibliotekoznawcze oraz
- d) historyczno-prasowe.

Tak ukształtowany kierunek zainteresowań badawczych jest ściśle zdeterminowany Jego karierą naukową i zawodową. Prof. J. Jarowiecki jest z wykształcenia historykiem literatury — polonistą (magisterium i doktorat u prof. W. Danka) — stąd rozumiałe zainteresowanie problemami historycznoliterackimi. Całą swą karierę zawodową, naukowo-pedagogiczną związał z uczelnią macierzystą — krakowską Wyższą Szkołą Pedagogiczną im. Komisji Edukacji Narodowej — stąd rozumiałe zainteresowanie problematyką pedagogiczną szkolnictwa wyższego. Od 1975 r. nieprzerwanie kieruje studiami bibliotekoznawczymi w swej uczelni, stąd też pojawia się problematyka badań bibliotekoznawczych i prac bibliograficznych.

W Jego badaniach naukowych dominuje problematyka historycznoprasowa; blisko połowa publikacji odnosi się do tematyki prasoznawczej. Pozornie trudno tu wskazać na bezpośrednie związki zainteresowań prasoznawczych z kierunkiem studiów, bądź karierą zawodowo-pedagogiczną. Pozornie; bibliotekoznawstwo jest przecież częścią składową nauk bibliologicznych, do których niektórzy badacze zaliczają także prasoznawstwo. Dodajmy również, że Profesor w latach młodości zajmował się też dziennikarstwem. Ale był to przelotny epizod w Jego karierze zawodowej, który nie mógł wpłynąć na wybór zasadniczego kierunku badań. Zainteresowania prasoznawcze traktował zrazu okazjonalnie, hobbistycznie (do końca 1964 r. ogłosił 4 publikacje, z których trzy miały charakter bardziej pogłębionych studiów publicystycznych), chyba jako odskocznię od żmudnych studiów nad źródłami i klasyfikacją historycznych po-

¹ Por.: *Literatura — prasa — biblioteka. Studia i szkice ofiarowane profesorowi Jerzemu Jarowieckiemu w 65-lecie urodzin i 40-lecie pracy naukowej*, pod red. J. Szockiego i K. Woźniakowskiego, Kraków 1997, s. 62–81.

wieści J. I. Kraszewskiego z czasów stanisławowskich, od studiów bibliologicznych nad jego księgozbiorem — jako warsztatem pisarza i historyka. Po uzyskaniu doktoratu problematyka prasoznawcza staje się nurtem tak dalece wiodącym w Jego twórczości, że w niepełna kilka lat później w opinii obiegujowej środowiska naukowego nazwisko Profesora kojarzy się głównie z badaniami nad prasą konspiracyjną szeroko pojętego regionu krakowskiego i prasą ogólnokrajową (współautor IV tomu *Historii prasy polskiej* pod red. J. Łojka, tomu pt. *Prasa polska w latach 1939–1945*, Warszawa 1980).

Dziś po latach, omawiając Jego działalność prasoznawczą, trudno ją charakteryzować jedynie w kategoriach ilościowych dokonań badawczych. Prof. Jerzy Jarowiecki stworzył w Krakowie znaczący i prężny ośrodek badań prasoznawczych, dla którego nie tylko sformułował ramowy program badawczy, ale i wychował kadre badaczy (E. Wójcik, G. Wrona, B. Góra, W. Wójcik, B. Pietrzyk, A. Toczek, A. Bańdo, W. Kolasa, K. Woźniakowski, M. Glogier i inni), wypromował grupę doktorów. O ich dokonaniach świadczy m.in. zawartość prasoznawcza „Prac Bibliotekoznawczych” „Rocznika Naukowo-Dydaktycznego WSP” w Krakowie. Ukoronowaniem Jego wieloletniej działalności na stanowisku przewodniczącego Komisji Prasoznawczej PAN jest wreszcie ukazanie się pierwszego tomu „Rocznika Historii Prasy Polskiej”.

W innym miejscu² przedstawiłem obszerniejszą charakterystykę twórczości prasoznawczej Jerzego Jarowieckiego, stąd ograniczę się tutaj jedynie do ogólniejszych rekapitulacji.

W dominującym nurcie badań nad prasą konspiracyjną, którego synteza znajduje się w tomie *Prasa polska w latach 1939–1945* (s. 96), licznie reprezentowana jest problematyka prasy krakowskiej (17 publikacji).

Do najistotniejszych publikacji „krakowskich” należy syntetyczne opracowanie dziejów prasy krakowskiej *Konspiracyjna prasa w Krakowie w latach okupacji hitlerowskiej 1939–1945* (Kraków 1980, s. 428). Temat ten był przedmiotem rozprawy habilitacyjnej Jerzego Jarowieckiego. Książka zyskała duży rozgłos, otrzymała szereg pozytywnych recenzji; recenzenci potraktowali ją jako pewien wzór metodyczny dla rzadkich dotąd opracowań syntetycznych prasy innych regionów. Wydanie książki poprzedziły fragmentaryczne publikacje,

² *Literatura — prasa — biblioteka...*, s. 31–42.

a zwłaszcza wydanie w 1978 r. *Katalogu krakowskiej prasy konspiracyjnej 1939–1945* (s. 183). Publikacja ta, w stosunku do wcześniej wydanych katalogów i zestawień krakowskiej prasy konspiracyjnej, przynosi dane o nowych tytułach, wydawcach i redaktorach, a także uzupełnia informacje już znane. Uporządkowano 158 tytułów w układzie alfabetycznym; oprócz charakterystyki bibliograficznej i formalno-wydawniczej, w pracy tej znajduje się szczegółowo zebrana literatura przedmiotu i wykazy zachowanych egzemplarzy ze wskazaniem miejsca ich przechowywania. Katalog został poprzedzony wstępem charakteryzującym aktywność wydawniczą ośrodka krakowskiego i uzupełniony informacjami o źródłach archiwalnych (instytucjonalnych i prywatnych), dokumentach publikowanych drukiem i przedrukach prasy, pamiętnikach, relacjach, wspomnieniach, a także opracowaniach, artykułach i katalogach pism konspiracyjnych. Mimo iż od wydania *Katalogu* upłynęło ponad dwadzieścia lat, publikacja dotąd zachowuje walory najbardziej kompetentnego przewodnika do dziejów krakowskiej prasy konspiracyjnej.

Charakteryzując krakowską prasę konspiracyjną (ośrodek ten był drugim pod względem ilościowym centrum wydawniczym prasy podziemnej), autor zauważa, że Kraków był w latach okupacji terenem daleko trudniejszym dla szeroko zakrojonej prasy konspiracyjnej i wydawniczej niż Warszawa czy inne miejscowości w Generalnej Guberni. Istniało tu szereg czynników, które działały hamująco na rozwój ruchu oporu, również podziemie polityczne miało w Krakowie skomplikowany charakter. Ogólna liczba wychodzącej tu prasy konspiracyjnej różnych ugrupowań politycznych i wojskowych, organizacji i grup — wynosi 158 tytułów. Autor zwracał uwagę na dwa nurty ideowe prasy krakowskiej: związany z rządem emigracyjnym oraz krytyczny wobec rządu londyńskiego i sanacji, tworzony przez komunistów, radykalnych ludowców oraz lewicowych socjalistów. Reasumując autor stwierdza, że krakowska prasa konspiracyjna była dokumentem walki narodu polskiego, dowodem jego żywotności i nieprzerwanego rozwoju życia kulturalnego i literackiego.

Listę dokonań badawczych na temat krakowskiej prasy konspiracyjnej uzupełniają trzy istotne, pochodzące z najwcześniejszego okresu twórczości rozprawy. Noszą one charakter opracowań monograficznych („Na ucho”, „Watra”, „Czuwaj”) i są przykładem rzetelnych studiów badawczych. Autor swe rozważania opiera nie tylko na egzegezie tekstu, ale poszukuje i wykorzystuje (podobnie jak zresztą

i w innych studiach) materiały archiwalne, relacje współtwórców i współpracowników tych pism. Wykorzystywanie, poszukiwanie relacji i archiwaliów jest charakterystyczną niezwykle cechą pisarstwa naukowego Jerzego Jarowieckiego.

W rozprawie dotyczącej satyrycznego pisma „Na ucho” (1943–1944), która *de facto* jest w dorobku naukowym Profesora drugą w pełni naukową publikacją, ukazane i udokumentowane zostały szczegółowe dane edytorsko-bibliograficzne, zarys historyczny pisma, ustalenie powiązań organizacyjnych, sylwetki członków redakcji i współpracowników, prezentacja głównych wątków tematycznych i metod oddziaływania. W aneksie zawarte zostały wybrane teksty z tygodnika.

Według podobnego schematu skonstruowana została, opublikowana w osiem lat później, monografia kolejnego pisma — społeczno-kulturalnej „Watry” z lat 1943–1944. Obok szczegółowego opisu edytorsko-bibliograficznego (w aneksie przedstawiona została zawartość pisma) wiele uwagi Autor poświęcił charakterystyce środowiska młodzieżowego, w którym powstała „Watra” (sylwetki członków zespołu redakcyjnego i współpracowników, m.in. T. Staicha, J. Benedyktynowicza, S. Szczerby, Z. Wójcik, E. Kolanko, J. Szewczyk), programu pisma finansowanego przez Stronnictwo Polskich Demokratów. Cechą charakterystyczną tego programu było odcięcie się od koncepcji ideowych i politycznych organizacji konspiracyjnych („młodzież nie jest własnością jakiejś jednej grupy, jednego obozu”). Przed młodzieżą stawiano program zdobywania wiedzy, kształtowania wartości moralnych i kulturalnych. Na łamach pisma podejmowano tematy prawno-ustrojowe (koncepcja W. Orkana o związku organów etniczno-gospodarczych na zasadach samorządu). Polemizowano z propagandą niemiecką, dyskutowano wreszcie na temat sztuki i jej roli w społeczeństwie. Rozprawy te wraz ze studiami o krakowskim środowisku literackim opublikowano w zbiorowym tomie pt. *Literatura i prasa w latach okupacji hitlerowskiej* (Kraków 1983, s. 214).

Problematyce czasopism społeczno-kulturalnych Autor poświęcił w sumie 7 publikacji. W tym miejscu do odnotowania godne wydaje się wnikliwe studium poświęcone podziemnej prasie kulturalnej ogłoszone w 1983 r. na łamach „Zeszytów Prasoznawczych” (1983 nr 1), podsumowujące dotychczasowe wyniki dociekań naukowo-badawczych. Autor dokonał przeglądu konspiracyjnych czasopism kulturalnych, literackich i satyrycznych w poszczególnych centrach

wydawniczych w okupowanej Polsce. Ilość pism społeczno-kulturalnych w porównaniu do ilości innych pism konspiracyjnych była stosunkowo niewielka. Wynikało to z rozproszenia ludzi pióra i trudności organizacyjno-technicznych. W całym kraju ukazywało się około czterdziestu pism społeczno-kulturalnych, literackich i satyrycznych. Większość z nich była zlokalizowana w Warszawie (16), Krakowie (12), mniej w Łodzi, Lwowie i na Śląsku. Redagowały je zespoły o programach pozaliterackich, zaangażowane głównie w działalność polityczną i ideową, co było wynikiem sytuacji wojennej. Najwcześniej pojawiły się czasopisma satyryczne. Rozwój właściwych czasopism kulturalnych nastąpił dopiero od 1941 roku.

W tym miejscu trzeba również zwrócić uwagę na ogłoszone, wspólnie z Bożeną Pietrzyk, studium poświęcone prasie tajnej jako nośnikowi treści i wartości kulturalnych³. Choć prasa kulturalna reprezentowana była przez stosunkowo niewiele tytułów, problematyka kulturalna i literacka zajmowała ważne miejsce w różnych typach pism konspiracyjnych. Podobnie jak cała prasa konspiracyjna, pisma społeczno-kulturalne powiązane były z odpowiednimi ugrupowaniami politycznymi i w oparciu o ich program ideowy prowadziły działalność i formułowały programy kulturalne.

Innym istotnym nurtem badawczym są studia nad prasą ugrupowań politycznych. Wydaje się, że ilościowo dominują poświęcone prasie PPR, ale większość tych prac nosi raczej charakter szkiców recenzyjnych, informacyjno-publicystycznych. Wyjątkiem jest obszerniejsze studium poświęcone prasie podziemnej IV krakowskiego obwodu PPR, opublikowane w tomie zbiorowym *Prasa podziemna w latach 1939–1945* (Kraków 1975).

Głównie wysiłek Autora skupiony został na prasie ruchu ludowego — szczególnie VI Okręgu Rocha — Krakowskiego⁴, dla którego wydawanie i rozpowszechnianie prasy podziemnej było jedną z głównych form działalności. W wyniku szczegółowych badań Autor ustalił dokładną ilość tytułów uzależnionych od VI Okręgu Rocha (44; z czego na terenie województwa krakowskiego — 35, w tym w Krakowie — 11). Były to pisma teoretyczno-programowe, informacyjno-

³ „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1982, nr 34, s. 221–237.

⁴ *O konspiracyjnej prasie ludowej okręgu krakowskiego w latach 1939–44*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie” 1971, z. 36, s. 273–291; *Podziemna prasa ludowa VI Okręgu Rocha (Krakowskiego) w latach 1939–45*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1977, nr 2, s. 35–73.

-programowe (najliczniejsza grupa), informacyjne i specjalistyczne. Szczegółowo scharakteryzował Autor ośrodki i grupy wydawnicze oraz ich ideologię.

Obszerne studium poświęcił Autor AK-owskiej działalności prasowo-wydawniczej (ten wątek pojawił się już w studiach poświęconych prasie młodzieżowej, czy też kulturalnej)⁵.

Kierownictwo AK, przygotowując zbrojną walkę przeciw okupantowi, główną uwagę poświęciło prowadzeniu akcji propagandowej, przede wszystkim za pomocą prasy. W początkowych latach okupacji prasą konspiracyjną zajmował się Oddział Polityczny i podporządkowano mu redakcje pism. Zadaniem AK-owskiej prasy podziemnej było szybkie i rzetelne informowanie społeczeństwa o przebiegu działań wojennych i położeniu międzynarodowym, zwłaszcza jeśli chodzi o sprawy polskie, ogłaszanie postanowień i zarządzeń władz polskich, kształtowanie postaw patriotycznych. BIP posiadał własną strukturę terenową, na niższych szczeblach istniała dwutorowość propagandy: pierwszy rzut zajmował się wydawaniem pism, drugi — ich rozpowszechnianiem.

Uzupełnieniem tego kierunku badawczego są dwa studia o charakterze uogólniającym, poświęcone prasie młodzieżowej. Pierwsze z nich dotyczy powstania i rozwoju prasy Szarych Szeregów w Krakowie⁶, drugie zaś próbuje scharakteryzować konspiracyjne czasopiśmiennictwo młodzieżowe na tle ogólnokrajowej prasy⁷. Prasa młodzieżowa związana była z działalnością wydawniczą polskiego podziemia, stanowiła odbicie życia politycznego i kulturalnego. Złożonym problemem badawczym było ustalenie wydawców pism i organizacji sygnujących poszczególne tytuły. Z niepełnych ustaleń wynika, że ukazało się 120 tytułów, co stanowi około 6% wszystkich pism konspiracyjnych. W oparciu o treść i funkcje można je podzielić na cztery grupy: pisma informacyjne, informacyjno-programowe, teoretyczno-programowe i specjalne. Ze względu na zaangażowanie polityczno-ideowe, na: 1. związane z ugrupowaniami obozu londyńskiego, 2. pisma lewicowe, od 1942 r. związane z PPR.

⁵ *Prasa Służby Zwycięstwa Polski, Związku Walki Zbrojnej, Armii Krajowej w latach 1939–1945*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie” 1979, s. 179–203.

⁶ *Powstanie i rozwój prasy Szarych Szeregów w Krakowie*, [w:] *Prasa dziecięca i młodzieżowa. Studia i materiały*, red. M. Adamczyk, Kielce 1982, s. 221–298.

⁷ *Konspiracyjna prasa młodzieżowa w latach 1939–1945 na tle polskiej prasy konspiracyjnej*, [w:] *Tradycje i współczesność ruchu młodzieżowego*, Katowice 1984, s. 47–91.

Krakowskie Szare Szeregi swoją prasową działalność konspiracyjną rozpoczęły skromnie, bo od kolportowania na terenie Krakowa centralnych organów wydawanych w Warszawie, a następnie przystąpiły do wydawania własnych periodyków. W sumie wydawano 13 (w tym 3 mutacje) pism samodzielnie, bądź we współpracy z AK lub innymi organizacjami. Pierwsze pismo ukazało się w grudniu 1939 r. („Informacje Radiowe”), najwięcej zaś tytułów (7) ukazało się w 1943 r. Działalność wydawnicza Szarych Szeregów wniosła wiele wartości w system propagandy polskiego podziemia. Prasa harcerska spełniała różne funkcje: informowała o wydarzeniach wojennych, zwalczała i demaskowała kłamstwa hitlerowskiej propagandy, podtrzymywała ducha narodowego, mobilizując do walki z okupantem, przygotowywała młodzież do życia w warunkach wojny i po jej zakończeniu, określając wyraźnie jej pokoleniową odrębność, zapewniała uczestnictwo w kulturze literackiej. W tematyce pism harcerskich dominowała kwestia wychowania patriotycznego, zaś program wychowawczy opierano na założeniu udziału harcerzy w podziemnej walce.

W działalności naukowo-badawczej Profesora ważną datę stanowią lata 1980–1982; w tym okresie uległa znacznemu rozszerzeniu dotychczasowa dziedzina badań. Obok absolutnie dominującego nurtu badań nad prasą konspiracyjną, pojawiły się w 1980 r. pierwsze opracowania poświęcone prasie dla dzieci; w roku 1982 czasopiśmiennictwu pedagogicznemu, prasie krakowskiej. W 10 lat później (1992) krąg swych zainteresowań badawczych rozszerzył Profesor na zagadnienia prasy lwowskiej. Ten wątek badań wyraźnie dominuje w ostatnim dziesięcioleciu.

Każdy z tych kierunków badawczych w dorobku Profesora jest reprezentowany przez kilka rozpraw. W 1997 r. ukazał się obszerny tom zatytułowany *Studia nad prasą polską XIX i XX w.* (Kraków 1997, s. 298) zawierający 9 rozpraw, po dużej części noszących charakter studiów uogólniających, dotyczących wyników badań nad czasopismami pedagogicznymi, prasą dziecięcą, krakowską i lwowską⁸.

Z 8 rozpraw poświęconych prasie dla dzieci i młodzieży do najistotniejszych należą: *Zmiany w prasie dla dzieci i młodzieży*

⁸ Prasie lwowskiej w tym tomie poświęcono 3 studia: *Prasa lwowska w dobie powstaniowej*, *Lwowska prasa w dwudziestoleciu międzywojennym*, *Konspiracyjna działalność wydawniczo-prasowa we Lwowie w latach 1939–45*. Wcześniej (w 1994 r.) wspólnie z B. Górą wydał próbę bibliografii *Prasa lwowska w dwudziestoleciu międzywojennym*, ocenioną przez recenzentów jako opracowanie pionierskie.

w Polsce w okresie transformacji w latach 1989–1995⁹, oraz *Szanse i zagrożenia prasy dla dzieci i młodzieży w okresie transformacji w latach 1989–1995*¹⁰.

W rozprawach tych ukazane zostały nie tylko główne etapy przemian tej prasy po roku 1989, pozornie przynoszące pewne zjawiska pozytywne (niebывała aktywizacja ruchu wydawniczego, pojawienie się wielobarwnych magazynów, oddziaływających na młodego bezkrytycznego odbiorcę nie treścią — lecz kolorem, obrazkiem, obcym polskiej kulturze, obyczajowości). Stąd główny akcent Autora — badacza prasy i jednocześnie pedagoga — padł na wynikające stąd liczne zagrożenia. Do istotniejszych z nich zalicza się ogólny model tych pism. W miejsce szarych, bezbarwnych czy mało kolorowych czasopism dla dzieci i młodzieży pojawiły się wielobarwne, o ekspresywnej szacie graficznej periodyki, a ich „obrazkowość”, „komiksowość” często zastąpiła dotychczasowe wartościowe treści poznawcze. Konkurencja rynkowa sprawiła, że w tych czasopismach — szczególnie dla młodzieży — dominuje forma nad treścią, co jest wyrazem walki o młodego czytelnika, w której — niestety — przewagę osiągają wysokonakładowe tytuły, najczęściej stanowiące polskie mutacje zachodnioeuropejskich magazynów z ich wątpliwymi wartościami i wzorami zachowań. Dominuje w nich sensacja, problematyka seksualna, muzyka, rozrywka. Obrazy w nich zawarte oderwane są od problemów przeciętnych ludzi.

Wspomina się o tym dlatego, że prasa dla młodzieży (12–19 lat) nie tylko opisuje, ale i kreuje pewną rzeczywistość, lansuje określony styl życia i myślenia, kształtują postawy wobec świata i ludzi. W okresie przekształceń tej prasy osłabiona została jej możliwość oddziaływania na sferę intelektualną, bardziej natomiast oddziałuje na sferę emocjonalną. W zasadzie zniszczony został tradycyjny, wieloletni model prasy dziecięcej wypracowany przez „Naszą Księgarnię”, mocno związany z potrzebami szkoły. Dziś — „przeżywamy zalew prasy rozrywkowej, czasopism komiksowych, które bardziej przemawiają przekazem wizualnym, niż słowem. Osiągają ogromne nakłady, choć nie zawsze łatwe do ustalenia, bowiem redakcje nie chcą ich ujawnić”.

W grupie prac poświęconych prasie krakowskiej (5 rozpraw) na szczególną uwagę zasługują *Początki prasy krakowskiej po roku*

⁹ *Studia nad prasą polską XIX i XX wieku*, Kraków 1997, s. 221–246.

¹⁰ [W:] *Młody czytelnik w świecie książki, bibliotek i informacji*, Katowice 1996, s. 141–155.

1945¹¹ oraz *Zmiany w prasie krakowskiej 1989–1993*¹². W pierwszym studium Profesor omawia miejsce Krakowa na polskiej mapie prasowej w latach 1945–1948; szczegółowo charakteryzuje wybrane grupy typologiczne (prasa codzienna, prasa partii politycznych, czasopisma społeczno-literackie i kulturalne, czasopisma naukowe i popularnonukowe), a także omawia wybrane tytuły („Dziennik Polski”, „Echo Krakowa”, „Naprzód”, „Piaś”, „Odrodzenie”, „Tygodnik Powszechny”, „Twórczość”, „Przekrój” i inne). Autor stwierdził, że prasa krakowska charakteryzowała się znacznym pluralizmem politycznym i zróżnicowaniem propozycji kulturowych i naukowych, a jednocześnie przyjęła wiele znamion charakterystycznych dla prasy nowego etapu kultury masowej. Jej zawartość i treści stanowiły wypadkową między opinią czytelników oraz dążeniami różnych grup wpływów i ośrodków dyspozycji politycznej a żądaniami dysponentów i możliwościami redakcji.

Analizując zmiany na rynku prasowym, Jerzy Jarowiecki podkreślił, iż Kraków tradycyjnie był dużym i istotnym ośrodkiem prasowym, wnoszącym stale znaczący wkład w kształtowanie się polskiego dziennikarstwa. W okresie transformacji po roku 1989 „zmienił się w stopniu zasadniczym status organizacyjno-institutionalny prasy krakowskiej, dominująca funkcja społeczna pism, ich terytorialny zasięg oddziaływania, a także zawartość treściowo-tematyczna”.

Pozycję prof. J. Jarowieckiego w polskim prasoznawstwie wyznaczają nie tylko Jego dokonania badawcze zmaterializowane w postaci ponad 80 publikacji i kilkudziesięciu recenzji jako czołowego w Polsce badacza prasy konspiracyjnej lat wojny 1939–1945, najwybitniejszego znawcy prasy Krakowa, zarówno konspiracyjnej, jak i pierwszych lat po wojnie, badacza prasy dziecięcej i młodzieżowej, czasopiśmiennictwa pedagogicznego, a także inicjatora studiów nad prasą lwowską. Do swoich wspaniałych osiągnięć naukowych prof. dr hab. Jerzy Jarowiecki doszedł dzięki niezwykle pracowitości, umiejętności wyrażania wyważonych ocen i sądów.

Jego pozycję w polskiej nauce o prasie określa — jak już zaznaczono — nie tylko dorobek pisarski. Tematyka prasoznawcza jest obecna również w działalności dydaktycznej i organizatorskiej

¹¹ „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie” 1991, z. 147, s. 101–173.

¹² *Dylematy transformacji prasy polskiej 1989–1993*, red. A. Słomkowska, Warszawa 1994, s. 193–205.

Profesora; na Jego seminariach magisterskich w Katedrze Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej (zarówno na studiach dziennych, jak i zaocznych) powstało ponad 250 prac magisterskich dotyczących interesującej nas tu problematyki. Był promotorem 18 prac doktorskich, w tym 8 dotyczyło czasopiśmiennictwa.

Z inicjatywy Profesora Katedra Bibliotekoznawstwa jest od roku 1986 organizatorem dorocznych ogólnopolskich konferencji naukowych pt. „Książki, czasopisma, biblioteki Krakowa i Lwowa XIX i XX w.” Każdorazowo w programie konferencji znajdują się referaty dotyczące dziejów prasy polskiej. Od 1984 r. jest redaktorem naukowym „Prac Bibliotekoznawczych” wchodzących w skład „Roczników Naukowo-Dydaktycznych WSP”; od 1998 — „Rocznika Historii Prasy Polskiej”.

Od roku 1992, jako przewodniczący Komisji Prasoznawczej przy krakowskim Oddziale PAN, poświęca wiele energii i inwencji, by zebrania odbywały się systematycznie i dotyczyły różnorodnych aspektów wiedzy o prasie.

Dzięki swej niezwyklej pracowitości, zaangażowaniu w działalność pedagogiczną i organizatorską (a w tym miejscu wyliczyliśmy ledwie jej skromne fragmenty, mające związek z prasoznawstwem) prof. dr hab. Jerzy Jarowiecki należy do ludzi, którzy nigdy nie mają wolnego czasu. Ale zawsze go znajduje dla swoich studentów, doktorantów, współpracowników, przyjaciół. Wtedy cierpliwie i po przyjacielsku dzieli się z nimi swoimi informacjami i refleksjami. I za to Go cenią, i w tym upatrują Jego wyjątkową pozycję w polskim prasoznawstwie.

* * *

Zewnętrzny wyrazem uznania dla wielorakich działań na niwie pedagogicznej i badawczej dla prof. dr hab. Jerzego Jarowieckiego jest ofiarowana Mu przez Przyjaciół i Współpracowników — z okazji sześćdziesięciopięciolecia urodzin i czterdziestolecia pracy naukowej — księga pamiątkowa zatytułowana *Literatura, prasa, biblioteka*¹³.

Zgodnie z konwencją tego rodzaju wydawnictw księga składa się z dwóch nierównomiernych objętościowo części. W części I (83 s.)

¹³ Pod red. Józefa Szockiego i Krzysztofa Woźniakowskiego, Kraków 1997, s. 472.

znajdują się: bibliografia publikacji i życiorys naukowy (w opracowaniu E. Wójcik, G. Wrony, J. Z. Białka), oraz rozprawy charakteryzujące poszczególne nurty badawcze Jubilata (J. Szocki i D. Wilk omawiają Jego zainteresowania bibliotekoznawcze i działalność edytorską, S. Dziki — badania prasoznawcze; E. Homa — omawia Jego działalność dydaktyczno-organizatorską w latach 1985–1994 na Uniwersytecie Szczecińskim). Część II zatytułowana *Studia i szkice* (387 s.) zawiera 30 rozpraw zgrupowanych w 3 zespołach: *Nad problemami prasoznawstwa i komunikowania masowego*; *Wokół zagadnień wydawniczych, bibliotecznych i księgarskich* (8 rozpraw) oraz *Wokół kultury artystycznej, historii nauki oraz edukacji* (9 rozpraw). Najobszerniejszy jest zespół pierwszy (13 rozpraw). Znalazły się tu różnorodne prace Jego przyjaciół, doktorantów i współpracowników, a wśród nich m.in. M. Kawki (*Dyskurs i tekst*), A. Notkowskiego (*Zza kulis „akcji prasowej” rządów pomajowych w Polsce 1926–1939*), G. Wrony (*Polskie czasopiśmiennictwo naukowe w latach 1918–1939*), A. Toczka (*Krakowski dziennik PPS „Naprzód”*), I. Sochy (*Czasopisma literackie krakowskiej młodzieży szkolnej*), A. Bańdo (*„Sternik” 1929–1931 — czasopismo dla młodzieży*), Z. Sokół (*Konspiracyjna prasa kobieca*), K. Woźniakowskiego (*Literatura i zagadnienia literackie na łamach gadzinowych periodyków dla wsi: „Siew” i „Rolnik”*), M. Adamczyka (*Polityka prasowa w Polsce do 1956 r.*), Ł. Andresa (*Londyńskie pismo poetyckie — „Kontynenty”*), H. Czubały (*Krakowskie pisma literackie z lat 1990–95: „NaGłos” i „bruLion”*) J. Myślińskiego (*Ze studiów nad początkiem telewizji w Polsce do 1963 r.*) i niżej podpisanego (*Uwagi onomastyczne, bibliograficzno-statystyczne i historiozoficzne na przykładzie „kurierów polskich”*).